

duur. In de volgende kolom staat informatie over het land van herkomst, de moedertaal en het schrift waarin de cursist als kind lezen en schrijven heeft geleerd. In de volgende kolom wordt de duur van het NT2-onderwijs vermeld en een karakterisering van dat onderwijs. In de laatste kolom staat beknopt welke problemen de docenten hebben gesignaleerd bij deze cursist. Die informatie is beperkt tot de belangrijkste signaleringen in het NT2-onderwijs dat is gevolgd.

Uit tabel 1 blijkt, net als bij Ahmed en Rasiah, dat veel cursisten kennelijk moeite hebben met het technisch vlot lezen. Bij een enkeling kan dat kennelijk samengaan met toch redelijk begrijpend lezen. De cursisten uit Thailand en China hebben niet zozeer leesproblemen, maar vooral problemen met de uitspraak. Ook blijkt dat de duur van de vooropleiding of het volgen van alfabetiseringslessen geen garantie is dat de cursist geen problemen zal hebben met het lezen en schrijven.

Er zijn een paar dingen die opvallen in de tabel. Allereerst gaat het hier bepaald niet om cursisten die nauwelijks naar school zijn geweest. De meesten hebben toch een behoorlijk aantal jaren op school gezeten, gemiddeld bijna tien jaar. Of de cursisten ook problemen hebben met lezen in hun moedertaal is niet bekend. Deze cursisten hebben wel allemaal leren lezen in een ander schrift dan het Latijnse. Op de tweede plaats valt op dat de cursisten vaak al behoorlijk lang in een reguliere NT2-methode hebben gewerkt voordat kennelijk problemen zijn gesignaleerd, of beter gezegd, voordat er

concreet gekeken is wat er aan zou kunnen schorten. Verder worden vaak problemen met technisch lezen genoemd. Om in een *Ijsbrekergroep* mee te kunnen draaien, moet het technisch lezen geen enkel probleem meer zijn.

Conclusies

Gezien het grote aantal andersalfabeten in de groep stagnerende NT2-leerders lijkt de conclusie gerechtvaardigd, dat het erg belangrijk is bij de intake vast te stellen in wat voor schrift iemand is gealfabetiseerd. Wanneer iemand andersalfabeet blijkt te zijn, is het vervolgens van belang dat hij gealfabetiseerd wordt in het Latijnse schrift en dat zorgvuldig in de gaten wordt gehouden of een cursist het Latijnse schrift voldoende beheerst om in NT2-traject voor gealfabetiseerden in te stromen. Als daarbij problemen ontstaan, zou het goed zijn ook even globaal het leesgedrag in de moedertaal te observeren, al zal dat niet altijd mogelijk zijn. Maar ook zonder veel kennis kan een docent vaak wel horen of dat vloeiend gaat, of ook enigszins moeizaam en haperend.

En ten slotte is het van belang, maar dat geldt voor alle NT2-cursisten, dat iemands vorderingen goed in de gaten worden gehouden en dat snel gesignaleerd wordt, wanneer een cursist niet meer lijkt te vorderen. Hoewel dit een open deur lijkt, blijkt in de praktijk dat bij stagnaties cursisten vaak het voordeel van de twijfel wordt gegeven, terwijl het eigenlijk beter zou zijn dat snel wordt ingegrepen: signaleren waar het probleem ligt en afhankelijk daarvan op zoek gaan naar een adequate aanpak.

Vreemde tekens?

Schriftsystemen in de wereld

כּאָשׂר

한국어

เดือน

हिंदी

中國話

Alfabetiseringsdocenten in Nederland leren hun cursisten lezen en schrijven in een specifieke taal (het Nederlands), maar ook in een specifiek schrift: het Latijnse alfabet. Het Latijnse alfabet is echter niet het enige schrift dat er bestaat. Een kort overzicht van veel voorkomende schriftsystemen in de wereld.

JEANNE KURVERS/UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Inleiding

Op de cover van *Alfa-nieuws* staat meestal een foto van een lezer. Op het vorige nummer (2004, nr. 3) stond een foto die niet in Nederland is gemaakt, maar in Eritrea, een land in de Hoorn van Afrika. Het is op de foto niet zo goed te zien dat er op het prikbord berichten hangen in drie verschillende schriften. Er is een mededeling in het Engels, er hangt een aankondiging in het Arabisch, en (en dat is wel duidelijk te zien) er zijn veel aankondigingen in een soort letters die wij niet kennen, het Fidel-schrift. Wereldwijd bestaan er honderden verschillende schriftsystemen, maar die zijn redelijk goed in een paar hoofdgroepen in te delen. Een korte typering van de belangrijkste hoofdgroepen.

Hoe het allemaal begon

Veel auteurs plaatsen het begin van de ontwikkeling van schriftsystemen bij de grottekeningen. Voor het eerst in de geschiedenis wilde iemand (althans dat vermoedt men) andere mensen iets mededelen zonder dat die op dat moment aanwezig waren. Dus pakte hij een stuk houtskool en tekende op de wand van de grot de buffel die hij had geschoten. Al weet natuurlijk niemand meer of dat inderdaad de boodschap was die hij wilde overdragen. Misschien wilde hij alleen maar vertellen dat hij een buffel had gezien, of nog heel iets anders. Duidelijk is in elk geval wel dat die tekening door verschillende kijkers heel verschillend geïnterpreteerd kan worden. Het wordt al iets eenvoudiger als we naar het oude Mesopotamië gaan, waar op een kleitablet getekend wordt wat het bezit is van een veeboer: bijvoorbeeld vijf schapen, drie koeien en vier geiten. Een ronde vorm stond voor een schaap,

een driehoek voor een koe, en een driehoek met een uitsteeksel (sikje) voor een geit (dit is bij wijze van spreken). Dus werden er in de kleitablet vijf rondjes gekrast, drie driehoekjes en vier driehoekjes met uitsteeksels. Tot iemand op het idee kwam dat dat eenvoudiger kon: je zou ook gewoon één symbool kunnen gebruiken voor vijf, en een ander voor schaap. Dan heb je voor vijf schapen niet meer vijf symbolen nodig (voor elk schaap één), maar nog maar twee, namelijk een voor vijf en een voor schaap. Voor de hele boodschap heb je dan niet meer twaalf symbolen nodig, maar nog maar zes: voor elk woord (vijf, schaap, drie, koe, vier, geit) een. Dat is het begin van de echte schriftsystemen: een teken staat dan ineens niet meer voor het hele verhaal, zoals bij de buffel, en ook niet meer voor elk object waarnaar verwezen wordt, zoals bij de schapen, maar is gerelateerd aan een eenheid in de taal.

Typen schriftsystemen

De voorloper van schriftsystemen, die hiervoor even aangeduid werd met het plaatje van de buffel, kennen we nu ook nog in de vorm van bijvoorbeeld pictogrammen, zoals verkeersborden of wasvoorschriften. Je hoeft er niet een speciale taal voor te kennen om ze te kunnen ontcijferen. Als je het plaatje kunt 'lezen', weet je wat er staat. Wat overigens niet wil zeggen dat je automatisch alle pictogrammen meteen zou kunnen lezen. Sommige zijn zo abstract of meerduidig, dat je wel degelijk eerst moet leren waar ze voor staan. Dat is een van de belangrijke verschillen tussen een schriftsysteem en andere visuele communicatiesystemen zoals pictogrammen. Een pictogram verwijst rechtstreeks naar de betekenis, schrifttekens verwijzen naar eenheden in de

taal. Welke eenheden dat zijn, kan verschillen, en dat maakt meteen het belangrijkste verschil uit tussen schriftsystemen. Een veel gebruikte indeling is de volgende.

1 Logografisch schriftsysteem

In deze schriftsystemen verwijst een schriftteken naar een heel woord of naar een morfeem. Vaak wordt het Chinese karakterschrift als voorbeeld van een logografisch schrift genoemd. Een karakter verwijst naar een woord, of naar een morfeem (en veel Chinese woorden bestaan uit maar één morfeem, vandaar dat beide termen, woord en morfeem, hier allebei gebruikt worden). In feite is dit een versimpeling, omdat maar een klein gedeelte van de Chinese karakters zo simpel in elkaar zit. De meeste karakters zijn een combinatie van twee karakters, waarvan de een verwijst naar een basisbetekenis, en een ander deel een globale indicatie geeft van de uitspraak. Een gedeelte van het Japanse schrift, het *Kanji*, bestaat ook uit karakters die voor een heel woord staan. Het zal duidelijk zijn dat iemand die dat schrift moet leren, veel meer verschillende schrifttekens moet leren dan iemand die het Latijnse alfabet leert. Om een Chinese krant vlot te kunnen lezen, moet je toch al gauw zo'n vierduizend verschillende karakters snel herkennen. Een voorbeeld van een logografisch teken in het Nederlands is bijvoorbeeld het teken '&', dat staat voor het woord 'en'.

2 Syllabisch schriftsysteem

In syllabische schriftsystemen staat een teken, een letter, voor één lettergreep in de gesproken taal. Een voorbeeld daarvan is het *Tamil*, of het *Tigrinya*, de taal die te zien was op de cover van het vorige nummer van *Alfa-nieuws*. In die

בְּאֵשֶׁר

हिंदी

เดือน

한국어

中國話

中国话

Van boven naar beneden: Hebreeuws, Hindi, Thai, Koreaans en Chinees.

schriftsystemen heb je een teken voor bijvoorbeeld *bu*, een voor *ba*, een voor *bo*, een voor *be*, en een voor *nu*, voor *na*, en voor *no* enzovoort. Een ander gedeelte van het Japanse schrift bestaat uit twee verschillende typen lettergrepen-schrift, een voor de functiewoorden en een voor leenwoorden. Het *Vai* in Liberia, of het schrift van de Cree, een eskimogroep in Canada, zijn andere voorbeelden van syllabische schriftsystemen. Die schriftsystemen zijn heel adequaat voor talen met een heel regelmatige lettergrepenstructuur, waarin maar

weinig combinaties van klinkers en medeklinkers een lettergreep kunnen vormen, zoals alleen de combinatie van medeklinker en klinker, of alleen een klinker. De meeste talen die een lettergrepenschrift kennen, hebben doorgaans niet meer dan maximaal tweehonderd verschillende lettergrepen, vaak minder. In het Nederlands, waar *sa* een lettergreep kan zijn, maar waar ook *sap*, of *sta* of *straat*, of *start*, of *stamp* allemaal uit een lettergreep bestaan, zou zo'n systeem niet zo praktisch zijn.

3 Alfabetisch schriftsysteem

In een alfabetisch schriftsysteem staat elk teken, elke letter, voor één klank of één foneem in de gesproken taal. De meeste talen hebben minder dan veertig verschillende fonemen, dus zo'n systeem heeft veel minder verschillende lettertekens nodig. De beginnende lezer hoeft dus veel minder letters te leren dan in een syllabisch schrift of een karakterschrift. Daar staat tegenover dat het voor een beginnende lezer veel moeilijker is om de afzonderlijke klanken te horen in een woord (zoals waarschijnlijk elke alfabetiseringsdocent gemerkt heeft), dan om een woord op te delen in lettergrepen. Dat kunnen de meeste niet-lezers ook vrij gemakkelijk. Alfabetische schriftsystemen worden meestal nog opgedeeld in twee verschillende soorten:

• Consonantenalfabetten

Dat zijn alfabetische schriftsystemen waarbij alleen de medeklinkers geschreven worden, zoals het Arabisch of het Hebreeuws. De klinkers worden niet geschreven, met uitzondering van af en toe een enkele klinker zoals de lange *a* in het Arabisch (vaak is uit de context wel op te maken om welke klinkers het gaat). Vergelijk het maar met het woord 'giraf' dat in het Nederlands geschreven

zou worden als 'grf'. Alleen voor jonge kinderen die het schrift aan het leren zijn, wordt vaak een tijd lang gebruik gemaakt van hulptekens voor de klinkers, totdat ze enigszins vloeiend kunnen lezen.

• Volledige alfabetten

In een volledig alfabetisch schrift worden zowel de klinkers als de medeklinkers geschreven. Een voorbeeld is natuurlijk het Latijnse alfabet, dat we allemaal kennen, en dat voor de meeste Europese talen wordt gebruikt (maar ook voor veel Afrikaanse talen). Andere voorbeelden zijn het Griekse alfabet of het Cyrillische.

Andere verschillen

Schriften kunnen uiteraard nog in meer opzichten van elkaar verschillen. Een belangrijk verschil is de orthografie, de wijze waarop precies de klanken van de taal geschreven worden. Ook in talen die allemaal het Latijnse alfabet gebruiken, zijn er grote verschillen. Vergelijk maar eens het Nederlandse *hallo* met het Franse *chapeau* of *autre*, dezelfde klank /o/ wordt in het Nederlands als *o* of *oo* geschreven, in het Frans als *eau* of *au*. Of vergelijk het Duitse *du* met het Nederlandse *doe* en het Engelse *do* of *you* of *too* of *two* (allemaal /oe/klank). Dat kan soms knap lastig zijn voor cursisten die al een andere taal in het Latijnse alfabet kunnen lezen, maar de Nederlandse orthografie (spelling) nog moeten leren.

Een ander voorbeeld van verschillen tussen schriftsystemen is natuurlijk de schrijfrichting, van links naar rechts in het Nederlands, van rechts naar links in het Arabisch en van boven naar beneden in het Japans.

In sommige schriftsystemen staan er spaties

lees verder op pag. 25

vervolg van pag. 6

tussen de woorden, in andere niet, of worden woordgrenzen op een andere manier gemarkeerd.

Schriftsystemen in Nederland

Veel laagopgeleide migranten die al kunnen lezen en schrijven, hebben ervaring opgedaan met een ander schriftsysteem. Doorgaans duiden we die aan met de wat ongelukkige term 'andersalfabeten'. Afghanen, Irakezen en Marokkanen zijn bijvoorbeeld vertrouwd met het Arabische schriftsysteem. Cursisten uit Sri Lanka, Ethiopië of Eritrea met een syllabisch

schriftsysteem en sommige Chinezen zullen vooral het Chinese karakter-schrift beheersen. Dat kan betekenen dat ze niet allemaal meteen doorhebben dat het Latijnse alfabet anders in elkaar zit. Maar die cursisten komen doorgaans in groepen bij docenten die ervaring hebben met alfabetiserings-onderwijs. Dat ligt anders bij cursisten uit bijvoorbeeld Turkije, Somalië of Angola die al kunnen lezen en schrijven. Zij beheersen immers het Latijnse alfabet al. Ook die cursisten moeten echter nog de Nederlandse spelling leren (inclusief de Nederlandse

klanken) die heel anders kan zijn dan ze in hun eigen taal gewend zijn. Het voorbeeld van de *oe* die in veel talen als *u* geschreven wordt, zal bekend zijn, maar zo zijn er veel meer voorbeelden te geven. Ook bij die cursisten is het belangrijk om de basis aan te brengen. Een cursist die nooit geleerd heeft dat de combinatie *ui* staat voor de klank /ui/, zal alsmaar niet snappen wat bedoeld wordt met het zeer gangbare woord *oe-iet*, tot hij plotseling in de gaten krijgt dat dat gewoon *uit* is. Dan kan er al kostbare tijd verloren zijn.

Alfabetisering in het Nederlands als tweede taal

Voor beginnende docenten alfabetisering die zich afvragen:

Waarom spreken mijn cursisten nog zo weinig Nederlands?

Hoe pas ik het VUT-model toe bij analfabeten?

Hoe krijgen mijn cursisten een actievere inbreng in de les?

In vijf bijeenkomsten oefent u met diverse aspecten van het moderne alfabetiseringsonderwijs. Wij koppelen recente didactische inzichten aan het 'ambachtelijke' vak van het begeleiden bij het aanvankelijk leren lezen en schrijven.

Onderwerpen die o.a. aan bod komen:

- Onderscheid tussen alfabetisering en tweede taalverwerving
- De structuurmethode en de functionele methode
- Analyseren van fouten bij aanvankelijk lezen
- Gedifferentieerd werken binnen een groep
- Toepassen van het VUT-model
- Total Physical Response
- Portfolio

Data donderdag 20 januari, 3 en 24 februari, 10 en 31 maart 2005 (9.30-13.30 uur)

Docent Damayanti Gunawan

Locatie Hotel CASA, James Wattstraat 75 Amsterdam

Kosten € 495,-

centrum voor
NASCHOLING
AMSTERDAM

VEELZIJDIG IN
ONDERWIJSVERBETERING

Meer informatie

Damayanti Gunawan

E d.gunawan@efa.nl

Secretariaat

Samya Echcharif

T 020 525 1278

F 020 525 1236

E sechcharif@cna.uva.nl

WWW.CNA.UVA.NL

Hogeschool van Amsterdam

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM